

Joanna Cichorska

Finansowe bariery rozwoju innowacyjności mikroprzedsiębiorstw w Polsce

Ekonomiczne Problemy Usług nr 51, 257-264

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOANNA CICHORSKA

Akademia Ekonomiczna w Katowicach

FINANSOWE BARIERY ROZWOJU INNOWACYJNOŚCI MIKROPRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Wprowadzenie

Mikroprzedsiębiorstwa stanowią większość podmiotów gospodarczych w Polsce. W 2008 roku było 1780 tys. jednostek zatrudniających do 9 osób (około 96% ogółu przedsiębiorstw). Wśród nich większość zarejestrowanych jest jako osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (89,6%)¹. Mikroprzedsiębiorstwa są specyficzną grupą podmiotów obejmującą w zasadzie wszystkie branże. Najwięcej z nich występuje w handlu. W roku 2008 stanowiły one 35,3% wszystkich podmiotów tego sektora i wypracowały prawie połowę (47,1%) przychodów, które łącznie w sektorze stanowiły 708,2 mld zł. Kolejne miejsca zajęły mikrofirmy zajmujące się obsługą nieruchomości (14% ogółu mikroprzedsiębiorstw) i budownictwem (12,5%). Wyraźny rozwój i wzrost zatrudnienia zanotowano w hotelarstwie, edukacji i ochronie zdrowia. Przeciętne wynagrodzenie w grupie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wyniosło 1395 zł, wśród zatrudnionych w podmiotach mających osobowość prawną – 2644 zł².

Mimo stałego rozwoju najmniejsze przedsiębiorstwa w swojej działalności napotykać wiele trudności, z którymi często nie potrafią skutecznie walczyć. Pracują w niesprzyjającym otoczeniu i z tego powodu problemem staje się przetrwanie pierwszego roku. Wskaźnik przeżycia pierwszego roku wynosi wśród

¹ *Mikroprzedsiębiorstwa – kondycja ekonomiczna i bariery rozwoju*, <http://www.pentor.pl/> (1.12.2009).

² *Mikroprzedsiębiorstwa polskie w 2008 r.*, <http://www.egospodarka.pl/45714,Mikroprzedsiębiorstwa-polskie-w-2008-r,2,39,1.html> (dostęp 8.12.2009).

nich około 60%. Przeżycie dwóch lat udaje się już tylko 50% mikroprzedsiębiorstw, trzech – niespełna 40%, a czterech zaledwie 32% podmiotów³.

Niekorzystny wpływ na efektywność działalności mikroprzedsiębiorstw i zdolność do utrzymania się na rynku ma niski poziom inwestycji oraz wykorzystania obcego kapitału jako źródła ich finansowania. Podstawowym źródłem finansowania w momencie rozpoczynania działalności są środki własne i rodziny lub znajomych. W roku 2005 kredyt na rozpoczęcie działalności wykorzystano zaledwie 3,2% podmiotów⁴.

Mikroprzedsiębiorstwa charakteryzują się ponadto wysoką kosztochłonnością w generowaniu dochodów. Ich łączny poziom w 2008 roku wyniósł 609,8 mld zł, z czego na jedną firmę średnio przypadło 342,5 tys. zł. Niepokojąco wysoki jest udział kosztów w przychodach wynoszący przeciętnie aż 86,1%. W handlu doszedł nawet do poziomu 93,3%, a w hotelarstwie – 89,7%⁵. Ma to niekorzystny wpływ na wysokość zysku. W roku 2007 przeciętny roczny zysk w mikroprzedsiębiorstwie wynosił 41,9 tys. zł i był blisko 48 razy mniejszy niż w przedsiębiorstwie średnim. Taki układ powoduje konieczność poszukiwania metod obniżania kosztów w celu generowania wyższej rentowności. Jednym ze sposobów wzrostu efektywności jest podniesienie innowacyjności w sektorze mikroprzedsiębiorstw.

Innowacyjność jako determinanta rozwoju przedsiębiorstwa

Innowacyjność decyduje o poziomie oraz kierunku rozwoju współczesnego przedsiębiorstwa, oznaczając postępek, rozwój i przewagę konkurencyjną. Przez innowacyjność należy rozumieć wdrożenie do praktyki gospodarczej niestosowanych do tej pory lub w znacznym stopniu ulepszonych rozwiązań w dziedzinie produktu, procesów wytwórczych, organizacji lub marketingu. Innowacje produktowe polegają na wprowadzeniu na rynek nowych produktów, towarów lub usług, które w inny sposób zaspokajają dotychczasowe lub kreują nowe potrzeby konsumentów. Innowacje produktowe często występują łącznie z innowacjami w zakresie procesów technologicznych, wykorzystania nowych urządzeń i narzędzi oraz oprogramowania. Innowacje mogą też dotyczyć organizacji miejsc pracy, relacji z persone-

³ E. Gołata, *Mikroprzedsiębiorstwa w badaniu SP3 oraz dodatkowych źródłach informacji*, w: *Statystyka małych obszarów w badaniach podmiotów gospodarczych*, red. J. Paradyś, Zeszyty Naukowe nr 116, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2009, s. 23.

⁴ *Mikroprzedsiębiorstwa – kondycja...*

⁵ *Mikroprzedsiębiorstwa polskie...*

lem, kontrahentami i innymi zewnętrznymi podmiotami, a także nowych procedur funkcjonowania. Innowacje marketingowe z kolei związane są z wprowadzeniem nowej strategii sprzedaży i wyrażają się zmianami w wyglądzie produktu, jego opakowaniu, pozycjonowaniu, promocji, polityce cenowej.

Najmniejsze przedsiębiorstwa nie budują swej pozycji konkurencyjnej w oparciu o strategię innowacyjną. W badaniach ankietowych przeprowadzonych przez PKPP Lewiatan w 2008 roku nowatorski charakter produktu jako czynnik decydujący o konkurencyjności wskazało jedynie 0,2% podmiotów. Maleje zainteresowanie innowacjami. Ich przydatność docenia obecnie zaledwie 33,8% przedsiębiorstw, podczas gdy jeszcze w 2006 roku było ich 57,4%.

Niektóre małe przedsiębiorstwa starają się jednak inwestować w innowacje. W roku 2008 inwestycje mające na celu wdrożenie nowatorskich produktów, technologii, systemów organizacji i zarządzania, strategii marketingowe i kanały dystrybucji wprowadziło 22,5% podmiotów⁶. Same pozytywnie oceniają efekty działalności innowacyjnej, wskazując przede wszystkim na wzrost sprzedaży na polskim rynku, zysku i liczby klientów (wykres 1).

Wykres 1. Efekty działalności innowacyjnej mikroprzedsiębiorstw (%)

Źródło: *Kondycja sektora MSP 2008*, PKPP Lewiatan.

⁶ *Ranking najbardziej innowacyjnych firm w Polsce*, Kamerton Innowacyjności 2008, s. 4–5, <http://www.innowacyjnefirmy.pl/metodologia> (dostęp 12.12.2009).

Zachęczone sukcesami podmioty deklarują chęć kontynuowania działalności innowacyjnej i dalsze wdrażanie innowacyjnych projektów w 2009 roku, w tym 35% przedsiębiorstw planuje wprowadzenie na rynek nowych produktów lub usług, a zakup nowych technologii i licencji – 17,6%. Niewielka część podmiotów (9,7%) jest jednak zainteresowana inwestowaniem w działania proinnowacyjne i badania rozwojowe⁷.

W mikroprzedsiębiorstwach innowacyjność dotyczy przede wszystkim zastosowania technologii informatycznych do gromadzenia, przetwarzania i przekazywania informacji, a w szczególności wykorzystania Internetu i oprogramowania. Wdrożenie innowacyjności pozwala na osiągnięcie konkurencyjności przez obniżenie kosztów działalności oraz wzrost jakości produktów i usług. Wprowadzanie nowych technologii i technik obsługi pobudza efektywność działania, umożliwiając jednocześnie lepsze zaspokojenie potrzeb odbiorców. Innowacje pozytywnie wpływają na ekonomiczno-finansowy standing firmy. Badania ankietowe przeprowadzone przez PKPP Lewiatan wśród mikroprzedsiębiorstw wskazują, że w związku z wprowadzeniem zmian w dotychczasowej działalności 61% poddanych ocenie mikroprzedsiębiorstw zauważa poprawę swojej pozycji konkurencyjnej, a 41% z nich wzrost jakości produktów i usług. Badane podmioty stwierdzają, że innowacje pozwoliły im na wprowadzenie lepszych produktów i usług po porównywalnej lub nawet konkurencyjnej cenie⁸.

W roku 2008 nakłady inwestycyjne ogółem poniesione przez przedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób wyniosły 19 650 mln zł, w tym nakłady na nowe środki trwałe i modernizację istniejących 16 948 mln zł (w 2007 r. odpowiednio 17 437 mln zł i 15 876 mln zł). Z nakładów ogółem na budynki przeznaczono 7 093 mln zł (36,1% ogółu nakładów poniesionych przez najmniejsze podmioty), środki transportu – 6 565 mln zł (33,4%), maszyny – 4 214 mln zł (21,4%), zakup gruntu 1 778 mln zł (9,0%)⁹.

Bariery wprowadzania innowacji w mikroprzedsiębiorstwach

Niskie zainteresowanie innowacyjnością i obniżająca się liczba przedsiębiorstw innowacyjnych rodzi potrzebę określenia czynników ograniczających.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Jak radzą sobie firmy innowacyjne w kryzysie?*, <http://www.egospodarka.pl/46876,Jak-raz-sobie-firmy-innowacyjne-w-kryzysie,1,39,1.html> (data dostępu 19.11.2009r.)

⁹ *Mikroprzedsiębiorstwa polskie...op.cit.*

Hamulce rozwoju innowacyjności tkwią zarówno w otoczeniu zewnętrznym (przepisy prawa, biurokracja urzędów, system podatkowy, niedogodne warunki pozyskania kapitału), jak i wewnątrz tych podmiotów (niska płynność finansowa, trudności ze zbytem, zła organizacja pracy, czy problemy personalne)¹⁰. Można je podzielić na finansowe i pozafinansowe. Z pozafinansowych największe znaczenie mają:

- bariery edukacyjne,
- bariery wynikające z zatrudnienia,
- zbyt niski popyt na innowacyjne produkty,
- trudności z eksportem,
- ograniczanie znaczenia mikro i małych przedsiębiorstw w środowisku podmiotów gospodarczych.

Bariery edukacyjne mają związek z trudnościami w dostępie do wiedzy. Przedsiębiorstwa wdrażające innowacje wymagają zatrudnienia wysoko wykwalifikowanych pracowników, o których trudno na rynku pracy. Problem stwarza także konieczność zapewnienia załodze kosztownych szkoleń, ochrony praw pracowniczych, czy stabilizacji zatrudnienia, a także wysokie koszty ubezpieczeń społecznych.

Dla małych podmiotów bardzo uciążliwa jest sama procedura założenia firmy oraz niejasne i trudne do interpretacji przepisy prawa. niesprawy na ogół system tzw. jednego okienka spowalnia proces rejestracji. W przeciwieństwie do rozwiniętych krajów Europy w Polsce brak jest spójnej, przemyślanej polityki wobec małych jednostek, upraszczającej ewidencję i kosztowną administrację centralną¹¹.

Istotnym problemem mikroprzedsiębiorstw jest brak popytu. Dotyczy to szczególnie produktów innowacyjnych postrzeganych jako dobra luksusowe, zbędne w sytuacji obniżonych dochodów rozporządzalnych. Występująca w warunkach kryzysu finansowego niepewność ogólnej sytuacji jest dla małych podmiotów bardziej dotkliwa niż dla dużych, stąd nie wytrzymują z nimi konkurencji ze względu na mniejszy udział poszczególnych jednostek w rynku. To z kolei ogranicza przychody ze sprzedaży i rentowność firm.

¹⁰ *Mikroprzedsiębiorstwa – kondycja...*

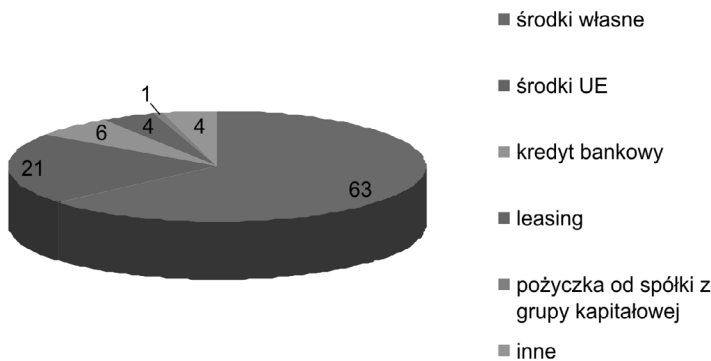
¹¹ F. Grzegorzczak, G. Miś, *Polski system rejestrowy przedsiębiorców – ewolucja i porównanie z systemami rejestrowymi w innych krajach*, w: *Prace z zakresu prawa*, Zeszyty Naukowe nr 776, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2008, s. 33–49.

Dla rozwoju innowacyjności największe znaczenie mają jednak bariery finansowe, a przede wszystkim:

- dostępność kapitału,
- nieprawidłowa struktura finansowania,
- wysokie koszty działalności,
- niesprzyjający system podatkowy.

Mikroprzedsiębiorstwa skarżą się na brak zainteresowania banków udzielaniem małych kredytów. Nieprzyjazne małym podmiotom są też skomplikowane procedury kredytowe i wysokie koszty kredytów. Trudny jest również dostęp do kredytu kupieckiego. Wysoki koszt factoringu, a także niekorzystne przepisy dotyczące leasingu wykluczają w praktyce możliwość korzystania z obcych źródeł finansowania¹².

Niepokoju w związku z tym nieprawidłowa struktura finansowania innowacji, w której ponad 60% zajmują środki własne, w tym przede wszystkim zysk zatrzymany. Kredyt i leasing nie przekraczają odpowiednio 10% i 5%, a fundusze podwyższonego ryzyka nie występują wcale (wykres 2).

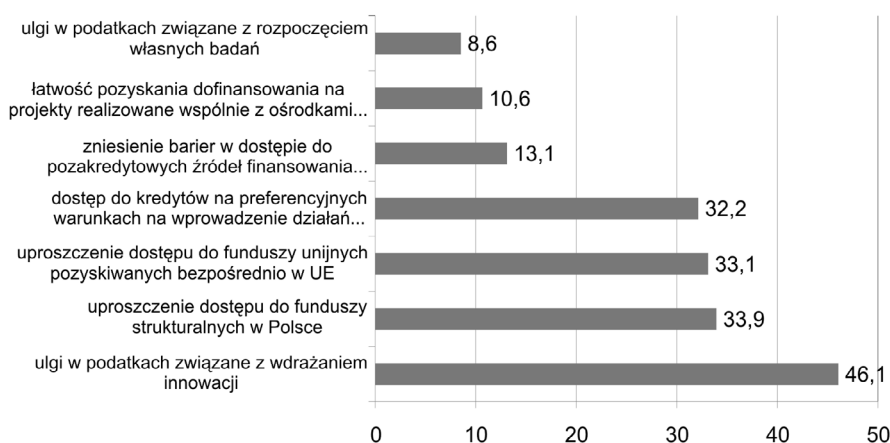
Wykres 2. Źródła finansowania innowacji w małych przedsiębiorstwach w 2008 roku (%)

Źródło: M. Starczewska-Krzysztofek, *Drogi finansowania pomysłów*, „Rzeczpospolita” 1.11.2009, dodatek „Ekonomia”.

Niski stopień wykorzystania kapitałów obcych nie jest wynikiem braku dostępu lub ograniczonej oferty rynkowej, ale niekorzystnych warunków stawianych przez zewnętrznych pożyczkodawców. Przedsiębiorcy skarżą się na

¹² J. Bednarz, E. Gostomski, *Działalność małych i średnich przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009, s. 31–33.

wysokie oprocentowanie kredytów, trudne procedury pozyskania środków unijnych zarówno z funduszy strukturalnych i bezpośrednio z UE. Główną barierą rozwoju innowacyjności upatrują jednak w braku ulg podatkowych związanych z wdrażaniem innowacji (wykres 3). W tym względzie wyraźnie uwidacznia się niska wiedza na temat możliwości wykorzystania istniejących już w polskim systemie rozwiązań. Zwiększenie nakładów na edukację i promocję programów pomocowych pozwoliłoby na lepsze i bardziej efektywne wykorzystanie środków i umocnienie pozycji małych przedsiębiorstw na rynku.

Wykres 3. Czynniki ograniczające innowacyjność przedsiębiorstw. Wyniki badań ankietowych

Źródło: *Ranking najbardziej innowacyjnych...*, s. 36.

Czynnikiem obniżającym innowacyjność mikroprzedsiębiorstw jest także obawa przed narażeniem się na niepowodzenie. Inwestowanie w nowoczesne produkty i technologie zazwyczaj wymaga wysokich nakładów finansowych, nie dając pewności co do rezultatu rynkowego. Wywołuje to zachowawcze postawy wśród najmniejszych przedsiębiorstw, które boją się podejmowania nadmiernego ryzyka.

Zakończenie

Barierą w wykorzystaniu nowoczesnych rozwiązań jest brak wiedzy o możliwości finansowania innowacyjności. Upowszechnienie informacji na ten temat pozwoliłoby mikroprzedsiębiorstwom na rozwój i poprawę pozycji rynkowej. Państwo

i władze samorządowe powinny zapoznać małe podmioty z możliwościami korzystania z programów unijnych i państwowych, np. przez wykorzystanie ulg podatkowych, głównie tzw. ulgi technologicznej umożliwiającej na zaliczenie bezpośrednio w koszty 50% wartości nabywanych nowych technologii w formie wartości niematerialnych i prawnych (np. licencji, patentów, *know-how* itp.)¹³. Należy wspierać wprowadzanie nowych rozwiązań z zakresu obsługi elektronicznej w ramach tzw. e-usługi i wskazać na możliwość finansowania jej dotacją z programu operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”. W tym względzie małe firmy mają duży potencjał rozwoju, gdyż dla tej grupy przewidziano odrębne środki na rozwój i badania¹⁴.

FINANCIAL BARIERS OF INNOVATIVE EVOLUTION OF MICRO ENTERPRISES IN POLAND

Summary

The most of the business entities in Poland are microenterprises. In spite of permanent development, the smallest microenterprises encounter many difficulties in their business, which they can't effectively overcome. Low level of investment and exploitation of outside capital as a source of their financing have a disadvantageous influence on effectiveness of microenterprises activity and their capacity to stay in the market. Such conditionings cause the necessity of searching for methods of reducing costs in order to generate higher profitability. One of the methods of efficiency growth in the microenterprises sector is boosting innovation, which is defined as an implementation to business practice solutions in the field of product, manufacturing processes, organization or marketing, which were not applied or which became improved to a high degree. Low interest in innovation and decreasing number of innovative companies give rise to necessity for determinate factors, which restrict that innovation. We can distinguish two groups of those factors: financial and non-financial. Among non-financial factors the greatest significance have: a difficulty with access to knowledge, too low demand for innovative products and the export difficulties. To financial factors we can mainly include low share of outside capital in financing of innovation and deficiency in tax relief and the difficulties with the European Union funding.

Translated by Joanna Cichorska

¹³ A. Tałasiewicz, P.Tynel, *Bariery dla rozwoju innowacyjności*, „Rzeczpospolita” z 24.11.2009, dodatek „Innowacje w Firmach”.

¹⁴ Szerzej na ten temat *Nawet 200 tys. euro na rozwój własnej firmy*, „Rzeczpospolita” z 24.11.2009, dodatek „Prawo co dnia”; *Mali i średni przedsiębiorcy są uprzywilejowani przy wyborze dotacji*, „Rzeczpospolita”..., *Elektroniczna wersja wniosku musi się w pełni zgadzać z papierowym wydrukiem*, „Rzeczpospolita”...